

УДК 811.111

Юлія СОБОЛЬ

ПРОБЛЕМИ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Розглянуто проблему мовної інтерференції при підготовці майбутніх перекладачів. Залежно від способу засвоєння мов – безпосереднього й опосередкованого – мови утворюють, відповідно, автономні системи мовних асоціацій, кожна з яких безпосередньо пов'язана з реальністю, та опосередковані – з двома і більше засобами вербального вираження одних і тих самих понять. Проаналізовано і пояснено механізм виникнення інтерференції на різних мовних рівнях, досліджено явища «прихованої» та «явної» інтерференції, запропоновано шляхи її подолання на засадах аналізу асиметрії контактуючих мовних систем.

Ключові слова: інтерференція, взаємодія мовних систем

Однією з основних проблем, котрі виникають при підготовці перекладачів, є проблема попередження і подолання мовної інтерференції. Терміном інтерференція прийнято називати «відхилення від норм даної мови, що виникають під впливом іншої мови» (переклад мій. – Ю. С.) [1, с. 9]. Про інтерференцію, яка виникає в процесі перекладу, В. І. Карабан зазначає: «Коли контактують дві мови, особливо рідна та іноземна мови перекладача, у перекладі може спостерігатися інтерференція мови оригіналу – часто несвідомий вплив вихідної мови на вживання перекладачем елементів та конструкцій мови перекладу за аналогією з мовою оригіналу, що призводить до порушення норм мови перекладу та різного роду помилок у тексті перекладу» [4, с. 9]. Цікаві думки щодо відмінності у мовній взаємодії залежно від способу вивчення мови висловлював Л. В. Щерба. Він указував на можливість неперетинання двох мов у свідомості індивіда, коли «обидві мови утворюють дві окремі автономні системи асоціацій, які не мають між собою контакту» (переклад мій. – Ю. С.) [6, с. 47]. Такий випадок спостерігається у людей, котрі вивчали іноземну мову від іноземних гувернанток, з якими можна було спілкуватися виключно мовою вивчення. Цим людям ніколи не доводилося перекладати з однієї мови на іншу і навпаки. Інші результати виникають за такого способу засвоєння мови, коли мови вивчаються паралельно у співставленні і встановленні відповідних міжмовних еквівалентів. Інтерференція, тобто перебудова елементів однієї мовної структури під впливом іншої, виникає внаслідок регулярного використання однією й тією же особою або групою осіб різних мов. При цьому більшу і глибшу інтерференцію можна спостерігати у тій мові, яка є нерідною, або менш засвоєною. Нещодавні дослідження показали, що засвоєння мов у дитинстві є інший механізм, ніж засвоєння мов у дорослому віці, причому засвоєні у різному віці мови

зберігаються в різних півкулях мозку. Засвоєні у дитинстві мови утворюють автономні системи мовних асоціацій, кожна з яких безпосередньо пов'язана з реальністю, яка відбивається і передається цими мовами. З віком мови вже засвоюється не безпосередньо, а крізь призму рідної мови, і таким чином у свідомості двомовної особи утворюється загальна система асоціацій із двома способами вираження одних і тих самих понять. Засвоєння мов у такий спосіб, коли іноземна мова засвоюється крізь призму рідної, або вже засвоєної, неодмінно супроводжується мовною інтерференцією, взаємним пристосуванням контактуючих мов і відповідною зміною норм обох взаємодіючих мов.

Хоча лінгвістичні дослідження з питань контактування мов і міжмовної інтерференції досліджуються вже досить тривалий час, визначення сутності інтерференції є одним із найбільш спірних питань теорії взаємодії мов. Погляди одних дослідників мовних контактів спрямовані на розуміння інтерференції як на відхилення від норм будь-якої з мов у мовленні білінгвів [2, с. 22]. На думку інших, інтерференцією слід вважати відхилення від того стану мови, «який безпосередньо передував установленню двомовності» (переклад мій. – Ю. С.) [7, с. 12].

На підставі вивчення й аналізу процесів, котрі відбуваються за мовного контактування, ми пропонуємо таке пояснення механізму породження інтерферентних явищ (як на рівні ідіолекту білінгва, так і на рівні мовної системи).

Вплив однієї з контактуючих мов (назвемо її умовно мовою М1) на мовлення її носіїв, що розмовляють іншою мовою (назвемо її умовно мовою М2), виявляється в тому, що сприйняття і репродукування мовлення на М2 здійснюється відповідно до особливостей М1. Це призводить до явищ асимілювання (уподібнення) структурних елементів М2 з ототожненими елементами М1 і до порушення норм М2. У процесі подальшого засвоєння М2 вплив М1 на іншомовне мовлення носіїв М1 постійно зменшується, що відбивається у зменшенні відхилень від норм М2. З цього можна зробити висновок, що не тільки напрямок мовної дії, але і точка її прикладення – діяння М1 на мовлення носіїв цієї мови на М2 або ж діяння М1 на мовлення цієї мовою носіїв М2 – виявиться тим вирішальним чинником, який визначить результат мовної взаємодії: виникнення або явищ асиміляції (уподібнення) за моделлю мови, що запозичає, або явищ дисиміляції (розрізнення) у відношенні до моделі мови, що запозичує.

Асиміляція з'являється внаслідок «тиску» з боку первинної (рідної) мови М1 на іншомовне мовлення її носіїв і відбивається у відхиленні від

норм M2 та не призводить до змін в M1. Дисиміляція з'являється внаслідок «тиску» з боку M2 і призводить до «вторгнення» системи M2 крізь ідіолектні системи білінгвів у систему M1 всієї мовної спільноти, тобто призводять до інтеграції системою M1 елементів, моделей і відношень M2. Отже, явища дисимілятивного характеру стають стимулом і передумовою потенційних змін у мові-донорі. Зрозуміло, що контактування мов призводять в першу чергу до змін і мовних запозичень на лексичному рівні. Вторгнення іншомовних елементів на структурному рівні, фонологічному або граматичному, відбувається досить складно, тому що таке вторгнення блокується через опір всією мовною структурою. І все ж навіть мовні структури можуть певною мірою змінюватися під тиском іншої мови, за умови, що іншомовне запозичення не руйнує мовну систему і заповнює лакуну, утворюючи новий елемент мовної системи, якщо таке новоутворення не суперечить потенційним системно-структурним можливостям мови-донора. Так, наприклад, наявність дзвінкої щільної «в» дозволила фонетичній системі російської мови запозичити її глухий корелят «ф», якого не існувало в продавній російській мові. Всі слова з фонемою «ф» є запозиченнями, а виникнення нової фонемі «ф» є наслідком мовного контактування і інтерференції на мовному рівні. Таким мовним змінам звичайно передують мовленнєва інтерференція на рівні ідіолектів окремих білінгвів. Сьогодні ми стаємо свідками впливу англійської мови на українську, зокрема через комп'ютерні терміносистеми, котрий призводить до інтернаціоналізації термінології, навіть до запозичення англійських слівотворчих елементів, наприклад, префікса *re-*, що відповідає українському префіксу *пере-*: *старт* – *рестарт*, *структурування* – *реструктурування*, *інсталяція* – *реінсталяція*.

Співвідношення асимілятивних і дисимілятивних сил, що діють з боку обох мов на іншомовне мовлення білінгвів, залежать від етапу і типу двомовності та визначають глибину і швидкість змін у мовах, що контактують.

Оскільки інтерферентні явища, що становлять одночасно відхилення від норм у мовленні білінгвів та інтеграцію іншомовних структурних елементів, виникають внаслідок взаємодії мов, під інтерференцією слід розуміти всі зміни, що з'являються внаслідок їх контактування [3, с. 61].

Слід розрізняти мовленнєву і мовну інтерференцію. Мовна інтерференція відбувається у вигляді відхилення від норми іншомовного мовлення під впливом первинної мови, на початкових етапах мовного

контактування носить спорадичний, флюктуючий характер. Величина мовленнєвої інтерференції перебуває у оберненій залежності від ступеня засвоєння білінгвом вторинної мови, прив'язана до окремого мовця. Джерелом мовленнєвої інтерференції є дія асимілятивних процесів. Під мовною інтерференцією розуміють зміни у структурі мови, котрі відбуваються внаслідок мовної дії. Ці зміни набувають статус норми. Мовна інтерференція тим глибше, чим вище рівень володіння вторинною мовою і більше тривалість мовного контактування. Джерелом мовної інтерференції є дія дисимілятивних процесів. Критерієм інтегрованості структурного елемента, котрий утворений за іншомовною моделлю, є його загальна вживаність у мовній спільноті. Інтеграція структурного елемента має характер стрибкоподібного переходу від максимальної дисиміляції до максимальної асиміляції.

Оскільки інтерференція є закономірним і прогнозованим явищем, її попередження становить одне з головних завдань викладання при вивченні мови і перекладу. Інтерференція виникає на всіх мовних рівнях: фонетичному, лексичному, граматичному, стилістичному, культурологічному тощо. Так, носії російської й української мов переносять у свою англійську вимову характерне для цих слов'янських мов протиставлення м'яких і твердих приголосних, напр. вимовляють приголосний „m” в англійському слові *meat* [m'i:t] із надмірною для англійської мови палаталізацією за правильної вимови цього ж приголосного в словах *mood*, *most*, тобто англійським приголосним надається нехарактерна для англійського консонантизму ознака палаталізації, на слух такі відхилення від англійської мови сприймаються як іншомовний акцент. Втрата характерних для англійської мови якісно-кількісних характеристик історичних коротких і довгих голосних, напр., *beaten* [i:] – *bitten* [I] призводить до помилок комунікативного характеру, коли нівелюється різниця у вимові слів. Втрата придишу у вимові англійських глухих приголосних на початку слів перед голосними призводить до сприйняття того, що ці приголосні сприймаються як їх дзвінкі кореляти. Різниця в інтонаційному оформленні функціональних типів речень у мовах пояснює виникнення порушень інтонаційних норм в англійській вимові перекладачів, ускладнюючи ідентифікацію прагматичної спрямованості висловлювань і призводячи до перешкод у спілкуванні. Наведені явища інтерференції є наслідком асимілятивних процесів, що відбуваються через хибну інтерпретацію диференційних та супутніх ознак в іншомовних словах і заміни їх на ті ознаки, котрі асоціюються як найбільш близькі й подібні.

Численні приклади лексичної інтерференції пов'язані з розбіжностями у співвідношенні значень та відтінків значень співвідносних лексичних одиниць в мові оригіналу і мові перекладу, напр. укр. *власність* ширше за своїм значенням, ніж англ. *property, ownership*, використання англійської фрази *form of property* при перекладі вислову *форма власності* є інтерференцією, що виникає внаслідок різної будови семантичного мікрополя в англійській та українській мові. При перекладі *Між ними відбулася невелика бесіда* студенти часто помилково використовують англійське слово *small* в *They had a small talk* замість *They had a short talk*. Такий тип інтерференції зумовлений різною сполучуваністю лексичних одиниць. Досить типовими є помилки, пов'язані з порушеннями відношень всередині синонімічних рядів, коли використовують недоречний для даного контексту. Наприклад, замість *He stays at hotel* кажуть *He lives in hotel*, або замість *He is looking for a job* кажуть *He is finding a job*. Причинами інтерференції є, з одного боку, мовні розбіжності, з іншого, недостатнє знання слововживання і сполучення слів, тобто неврахування цих розбіжностей. Каменем спотикання, звичайно, стають «фальшиві друзі» перекладачів, повні і часткові. Так, *motor* часто перекладають як *мотор* замість *електродвигун, diagram* – як *діаграма* замість *схема* і т. д. [5, с. 13].

Типові випадки граматичної інтерференції в англійському мовленні майбутніх перекладачів є порушення порядку та сполучуваності слів, норм побудови і використання морфологічних, словотвірних і синтаксичних конструкцій, уживання різних частин мови, напр., у перекладі *She talks too much* замість *Вона забагато розмовляє* натрапляємо на *Вона розмовляє надто багато*; *He fell asleep* – замість *Він заснув* перекладають *Він відчув, що засинає*; *He is said to come soon* – замість *Кажуть, що він скоро приїде* – *Він каже, що скоро приїде*; *Not long time ago Ukraine was a reading nature* – замість *Нещодавно Україна була нацією, яка (багато) читає* подають *Нещодавно Україна була читаючою нацією* тощо. Всі ці явища інтерференції треба попереджувати шляхом виконання цілеспрямованих, спеціально розроблених вправ.

Використання в українській мові активних дієприкметників є типовим порушенням норм української граматики в студентських перекладах. Причини таких помилок пов'язані, можливо, із тим фактом, що студенти південно-східних регіонів України часто є російськомовними, а тому відчувають тиск на тільки з боку двох мов, мови оригіналу й мови перекладу, але і російської мови, котра завжди присутня в їх свідомості. Передача англійського приголосного /h/ через українське /x/ замість українського /h/ свідчить про те, що ототожнення відбувається під впливом російської мови, де взагалі відсутні

фарингальні приголосні. Вплив російської мови позначається також на інших мовних рівнях, напр., *head of surgery department* досить часто перекладають як *завідувач хірургічним відділенням* замість *завідувач хірургічного відділення*, тобто використовують орудний відмінок аналогічно до російської мови, замість родового відмінка, який, до речі, використовується в англійській мові.

Наведені спостереження свідчать, що інтерференція є закономірним явищем, яке необхідно передбачати й попереджувати, зіставляючи контактуючі мови і виконуючи спеціальні вправи. Інтерференція призводить до комунікативних та «акцентних» помилок. Інтерференція легше долається у випадку повної розбіжності мовних форм, ніж їх часткової схожості. У першому випадку інтерференція може проявлятися в ухиленні від використання специфічних одиниць і структур мови перекладу, в останньому – у мовних помилках. Вплив російської мови на українську мову жителів південно-східного регіону країни змушує приділяти значно більше уваги подоланню російськомовної інтерференції в українських перекладах студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранникова Л. И. Вопросы преподавания иностранных языков в связи с проблемой языковой интерференции / Л. И. Баранникова. – Саратов : Изд-во Саратовского университета, 1966. – 108 с.
2. Вайнрайх У. Языковые контакты / У. Вайнрайх. – К. : Высшая шк., 1979. – 263 с.
3. Жлуктенко Ю. А. Лингвистические аспекты двуязычия / Ю. А. Жлуктенко. – К. : Вища шк., 1974. – 176 с.
4. Карабан В.І. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі / В. І. Карабан, О. В. Борисова, Б. М. Колодій, К. А. Кузьміна. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 208 с.
5. Климзо Б. Н. Ремесло технического переводчика / Б. Н. Климзо. – М. : Изд-во «Р. Валент» 2003. – 288 с.
6. Щерба Л. В. О понятия смещения языков. Избранные работы по языкознанию и фонетике / Л. В. Щерба. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1958. – 128 с.
7. Haugen E. Bilingualism in the Americas: A Bibliography and Guide to Research. – New York, 1956. – 159 p.

Стаття надійшла до редколегії 17.02.2012

Ю. СОБОЛЬ

ПРОБЛЕМЫ ИНТЕРФЕРЕНЦИИ ПРИ ПОДГОТОВКЕ ПЕРЕВОДЧИКОВ

Рассматривается проблема языковой интерференции при подготовке будущих переводчиков. В зависимости от способа усвоения языков – непосредственного или опосредованного – языки могут

образовывать автономные системы языковых ассоциаций и опосредованные - с двумя и более способами вербального выражения действительности. Анализируется и объясняется механизм возникновения интерференции на разных языковых уровнях, исследуются явления «скрытой» и «явной» интерференции, предлагаются пути её предупреждения на основании анализа асимметричии контактирующих языковых систем.

Ключевые слова: интерференция, взаимодействие языковых систем

Y. SOBOL

INTERFERENCE IN TRAINING OF TRANSLATORS

The interference in training future translators is being considered. According to the way of language acquisition – direct or indirect – languages can correspondingly form autonomous systems of verbal associations, each directly linked with reality, and indirect mutual systems of associations with two and more ways of expressing verbally the same notions. Causes of interference at different language levels are being analyzed and explained, implicit and explicit interference is investigated, ways of its overcoming on the basis of analysis of language systems asymmetry is proposed.

Key words: interference, interaction of language systems

УДК 811.161.2:003.083 : 81'38,,19/20”

Оксана ТУР

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НОВИХ АБРЕВІАТУР У РОЗМОВНО-ПОБУТОВОМУ СТИЛІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

У статті розкрито особливості функціонування нових абревіатур у розмовно-побутовому стилі української літературної мови кінця ХХ – початку ХХІ століть. Охарактеризовано абревіатури-інновації, що згруповані за назвами явищ, предметів та людей, пов'язаних спільною сферою діяльності, професією чи інтересами. З'ясовано специфіку використання чужомовних лексичних скорочень та визначено найуживаніші в розмовному мовленні структурні типи абревіатур.

Ключові слова: розмовно-побутовий стиль, частковоскорочені і складові абревіатури, утинки, відабревіатурні похідні, запозичені лексичні скорочення.

Проблема ґрунтовного вивчення живого розмовного мовлення давно привертає пильну увагу багатьох дослідників. Так, відомий лінгвіст П. Дудик у своїй праці «Розмовний стиль сучасної української літературної мови» зазначає: «Аналіз явищ цього стилю є одним з першочергових завдань української мовознавчої науки» [5, с. 3], адже «найбільше мовленнєвих помилок, неадаптованостей, стилістичних вад простежується саме в розмовно-побутовому мовленні. З нього починається формування культури різностильового мовлення» [6, с. 68]. Аналізуючи використання абревіатур у різних стилях української мови, М. Сердюк [8] також приділив окрему увагу висвітленню питання стилістичного функціонування загальноживаних абревіатур та відабревіатурних похідних у розмовному мовленні. Дослідження специфіки вживання абревіатур емоційно-експресивного забарвлення у побутовому спілкуванні здійснила М. Ярмашевич [15]. Частково